

Tabaquisme

La venjança de l'indi

Segons els especialistes, un dels efectes més nocius del descobriment va ser la introducció del tabac a Europa. Ara, amb més de deu milions de víctimes derivades dels seus efectes, el Parlament Europeu acaba d'anunciar que prohibirà la publicitat relacionada amb el tabac.

El foc, l'element bàsic heraclitià i un dels quatre clàssics d'Empèdocles, creador de l'univers amb el *big bang* ("l'esclat inicial"), ha estat en mans de l'home la font de progrés i al mateix temps, en la seua dimensió radioactiva pot esdevenir l'element màxim de destrucció. I han estat uns productes del foc, l'estalzi i el quitrà de carbó, les primeres substàncies a què es va atribuir fa dos segles un tipus de càncer. Una descoberta transcendental del perspicaç cirurgià britànic Percival Pott en observar que els escuraxemenes presentaven una elevada incidència de càncer d'escrot. Una observació que va ser oblidada fins ben entrat el segle XX, quan es va establir d'una manera incontrovertible, tant per estudis epidemiològics, en què l'home serveix de conillet d'Índies, com també assajos experimentals, que la majoria dels casos de càncer humà s'haurien d'atribuir a substàncies químiques. Una observació similar que establia una connexió entre el fum del tabac i una major incidència de càncer pulmonar es va fer al segle XVIII a Alemanya; hem hagut d'esperar els treballs d'investigació i estadístics inicials pels anys cinquanta del present segle per determinar en forma absoluta que fumar provoca càncer de pulmó, entre altres malalties.

Creumar fulles de tabac engolint-se'n el fum i causar cendres, pot aparèixer com una "figuració" de l'infern de flames i fums eters, un infern on anirien els que contravenen el "nou" cinquè manament, que menciona Q. Monzó citant un eclesiàstic italià: "no fumaràs", ja que el fumador té un gran risc de cometre suïcidi lent, i al mateix temps d'ocasionar la mort dels que hi ha al seu voltant, els fumadors passius, i incórrer així en un doble "pecat". Dades epidemiològiques re-

cents dels EUA calculen que hi ha unes 55.000 persones no-fumadores que moren anualment per ensumar el fum dels cigarrets de fumadors. Si no fos prou l'estadística, cal mencionar encara un fet més convincent: en l'orina dels "fumadors passius" s'han detectat els mateixos metabòlits del fum del tabac que en l'orina dels fumadors; metabòlits que són els productes de transformació biològica dels nombrosos components tòxics del fum del tabac. Els abstemis han de sentir una compassió envers aquests "pecadors" que escurcen la vida pròpia i la dels altres, i per l'agonia que precedeix a la seua mort per un dels tipus de càncer, el pulmonar, que és de resolució fatal. Una agonía com la que va descriure tan al viu l'actor Yul Brinner, quan va aparèixer a la pantalla de la TV poc abans de morir, en què al mig del dolor que li produïa el càncer que li va causar el tabac, va denunciar i maleir la rapacitat de les companyies de tabac per haver-lo seduït amb la publicitat tan encisadora d'adquirir l'hàbit del fumar.

Es pot afirmar que l'origen i la propagació de l'hàbit fumatori és de natura ambiental; no s'ha trobat encara cap gen que indiqués una tendència natural envers aquest "vici" com es creu haver trobat amb l'alcoholisme. L'enganyosa propaganda que fan les empreses del tabac fa efecte especialment en el jovent. L'atractiu que figura en la imatge d'un *cow-boy* "amb pel al pit", fumant al mig d'un bucòlic paisatge del Far-West, o el de dones "alliberades" (de la discriminació que existia a principis de segle) amb un bonic eslògan: *You've come a long way, baby* ("Has recorregut un gran camí, maca"). Alliberada se sent, i al mateix temps, estadístiques canten, el càncer del pulmó entre dones ha superat els últims anys el càncer mamari

com a primera causa de mort per càncer a causa de l'increment que ha pres el consum de cigarrets entre les dones. Cal reconèixer al mateix temps, que hi ha un zel extraordinari per part dels no-fumadors, i, no cal dir-ho, de diverses institucions i organismes, en la campanya contra el tabac, que no és diferent a la d'altres temps, el de les creuades, que volia convertir els infidels, en aquest cas els fumadors, a la fe ortodoxa d'evitar aquest hàbit-pecat i salvar-los de la perdició a què estan abocats. Així es defineix en ròtuls a l'entrada d'universitats i biblioteques als EUA i Canadà: *This is a non-smoking university*, el que condemna a l'ostracisme als pobres pecadors, que han de sortir al carrer en l'exercici del seu dret al suïcidi lent i per no empestar de fum locals públics.

Les addiccions, com les creences tradicionals, apareixen com ben difícils, si no impossibles, de desarrelar. En el cas del tabaquisme, es mostren com a fútils tots els intents de persuadir els usuaris del tabac d'abandonar l'hàbit; és tan difícil com eliminar el càncer que provoca, ja que tot diagnòstic de carcinoma pulmonar equival a una sentència d'una mort amb la tortura que representa tant per al malalt com l'angoixa als familiars. Per a un abstemi li és difícil situar-se dins l'ànima d'un addicte per no comprendre quines delícies es pot fruir inhalant uns fums tòxics. Un pot molt bé comprendre plaers vitals, com els necessaris per a la supervivència de l'espècie, el manteniment del cos -una bona taula- però no pot capir que es troba ensumant unes fulles seques cremant-se embolicades de paper. És una maleïda distinció de la raça humana -cap altra espècie animal fuma- i, vist com a fet històric, la introducció per Monsieur Nico de la planta americana a Europa ha estat un dels efectes nocius del Des-

cobriments i ha representat la venjança dels indis contra els invasors europeus, amb milions de víctimes arreu del món.

No calen estadístiques per constatar els efectes de l'ús del tabac: un bon dia un senyor se m'acostà després d'una xerrada en què vaig exposar els perills del tabac i em demanà: "Això que diu vostè que fumar produeix

càncer, ¿va de veres?" La contestació meua fou: "He viscut prou temps per a veure tanta gent, parents i amics, fumadors empedreïts, caure un rere l'altre de càncer pulmonar"... S'ha argüït que no seria el tabac directament la causa de càncer, sinó l'estrès a què són sotmesos la majoria dels fumadors, que fumen "per calmar els nervis". És ben fallaç aquest argument, ja que un

fenomen psicològic com és la tensió de la vida moderna no pot influir en absolut en un procés físico-químic, l'alteració disruptiva pels agents carcinògens de l'estructura del DNA, la clau de la iniciació de tot càncer.

¿Serveixen amonestacions personals i la campanya generalitzada contra l'hàbit de fumar per convèncer els adictes? A l'home li agrada ser euga-

nyat, prefereix morir amb el cigarret a la boca, que sobreviure seguint els consells dels que hem passat la vida investigant àrduament sobre aquest flagell i enigma que es diu càncer.

La humanitat no s'enfronta només contra una classe de fum; n'hi ha uns altres tres tipus d'estralls produïts pel foc i pel fum el causat per l'hàbit del fumar, la contaminació atmosfèrica universal que ens ha dut l'allau tecnològica (la pluja àcida, l'empestant aire urbà, la pèrdua de la capa de l'ozó, i *last but not least*, l'efecte d'hivernacle per l'emissió de gas carbònic en la crema de combustibles fòssils i de les forestes tropicals). Com a tercer i últim estrall hi ha el que ens auguren els Çassandres de la fi del món, la gran fumera provocada per l'impensable, però no impossible, holocaust termonu-

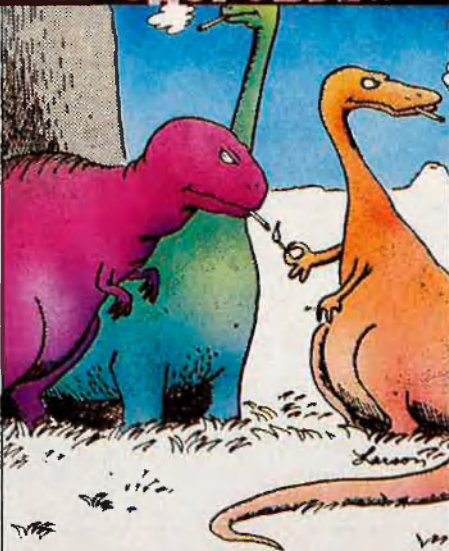
NO ENSENYIS A FUMAR ALTEU FILL.

Cada fumador creu que el càncer pulmonar afectarà l'altre, el veí i es recolza en el freqüent subterfugi de dir "el meu avi va fumar tota la vida i visqué més de vuitanta anys". A banda que sense fumar hauria pogut arribar a més de noranta, ignoren aquestes ànimes cànides que, si molts avis han arribat a edat avançada fumant, hi ha molts vells i no tan vells, que sucumbeixen als efectes tòxics del tabac. El perquè d'aquesta diferència es troba en la idiosincràsia i acondicionament immunogenètic de cada individu. Que una persona contragi càncer de pulmó fumant i una altra no, depèn de la susceptibilitat de l'organisme humà a l'efecte dels agents carcinogènics que conté el tabac. Una susceptibilitat que ve determinada per distints factors de defensa del cos humà: la capacitat dels me-

pensez à ceux qui vous entourent !

clear que provocaria l'anomenat hivern nuclear, l'omnicidi... ¡Què no s'ha dit de l'acabament del món pel foc des de la profecia del "Gran Any" a la Roma primitiva, la conflagració (*ekpyrosis*) universal, al foc de l'Apocalipsi, fins a l'objectiu de Lenin: "¡Incendiarem el món amb el foc de la Tercera Internacional!". De totes aquestes tres fumeres la més immediata, danyívola i -teòricament però no pràcticament- la més assequible a eliminació, serà la del tabac. Una addicció a què han sucumbit a l'estat espanyol durant els últims 50 anys més víctimes que les causades en la guerra incivil del 36-39. O extrapolant-ho al conjunt del món, s'ha calculat que el tabac causa tantes morts, anualment com les ocasionades en sis anys als camps d'extermini nazi durant la segona guerra mundial.

The real reason dinosaurs became extinct

canismes de detoxificació i de reparació del mal inflingit pels carcinògens a la molècula de DNA, on s'inicia generalment el procés de transformació cancerígena. A més, intervé l'existència d'un estat d'immunocompetència, és a dir, la disposició en plena eficiència del funcionament de les dues classes de resposta immune davant de l'aparició de cèl·lules canceroses provocades pels carcinògens del fum del tabac: la defensa humoral -anticòssos- i la cel·lular -macròfags, limfòcits- per poder contrarestar la iniciació del procés de transformació que condueix al càncer. Donada la complexitat del mecanisme de defensa, tant el de reparació com l'immunològic, i als que s'ajunten altres factors concomitants, com són la nutrició, malalties concurrents, situació ambiental, exposició pro-

Copyright by Alfons Figueras

fessional etc., és de fet impossible poder determinar quina persona és en risc de contraure càncer pulmonar pel fum del tabac. Cal afegir que no tan sols són els efectes carcinogènics sobre les vies respiratòries els que es deuen atribuir al tabac; la llista de malalties causades per fumar s'estén a afeccions cardío-vasculars, enfisema, bronquitis, càncer gàstric, d'úter, entre altres.

Durant els anys vuitanta l'estat espanyol ha aconseguit la trista distinció d'haver guanyat als països industrialitzats en consum de cigarrets per càpita, ocupant -junt amb Grècia- els dos primers llocs mundials, amb les conseqüències que són previsible, i malgrat la intensa propaganda antitabac duta a terme per les distintes administracions i entitats. És una de les moltes paradoxes que es donen avui dia arreu del món; per una banda es presenta al públic els nocius efectes de fumar i per altra com succeeix als EUA, es concedeix subsidis a agricultors perquè plantin tabac, tot i que el seu conreu és un dels més rendibles (entre quatre i cinc vegades més que el de cereals).

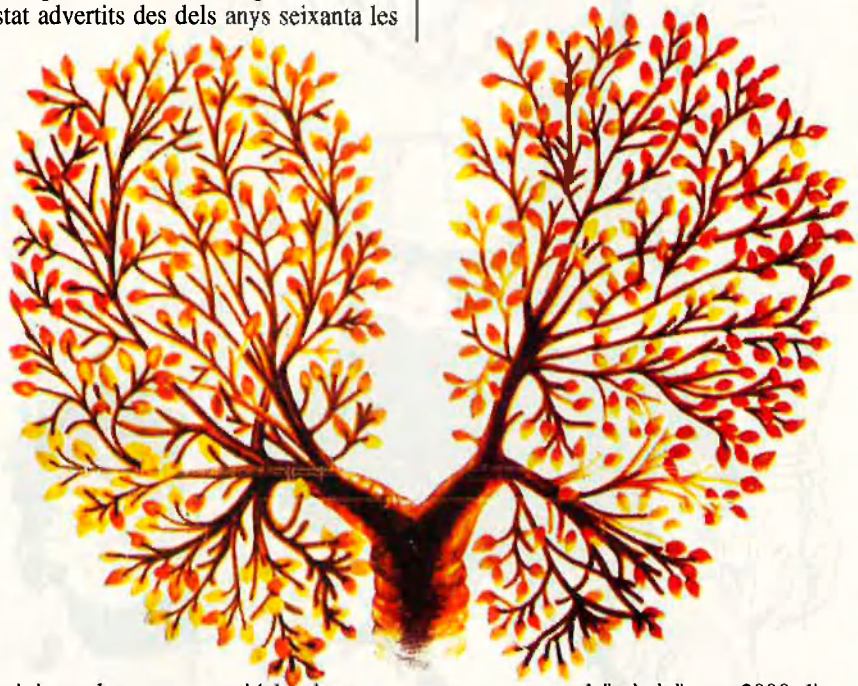
L'estat s'aprofita dels impostos sobre cada paquet de cigarrets, i, a més, representa un guany que la gent vagi morint de càncer pulmonar pel tabac, així s'estalvien fons de la seguretat social i del segur de malaltia. No es limita aquesta paradoxal duplicitat i cinisme als països capitalistes "purs"; a l'ex-Unió Soviètica l'estat s'aprofita també de l'hàbit fumatori dels ex-camarades. No fa molt aparegué a la premsa una fotografia d'un carrer de Moscou on hi havia un cartell amb l'eslògan soviètic anti-tabac mostrant un esquelet d'home fumant: "no cremis la teua salut" "fumar aprima d'allò més" i al costat hi havia un anunci més gran amb una gentil Natatxa fumant els deliciosos cigarrets marca Volga...

¡Quina errada més gran es va cometre pels anys seixanta, quan arran de l'aclarant evidència de la connexió de l'hàbit de fumar i el càncer pulmonar, les

autoritats sanitàries de la Gran Bretanya van decidir la inserció en cada paquet de cigarrets l'advertència *smoking causes cancer*, avís que va ser adoptat pels EUA i més tard per altres països! S'ha reconegut la gran pifiada d'aquesta mesura en donar-se el cas que nombroses famílies de fumadors van iniciar litigis demanant danys i perjudicis contra les companyies de la manufactura de cigarrets. Portats el casos davant els tribunals, els advocats defensors de les companyies de tabac argumentaven que, com que els usuaris de cigarrets havien estat advertits des dels anys seixanta les

ceït en diversos països en augmentar els impostos sobre els cigarrets (un 2% anualment de fumadors menys als EUA). Un augment que, en el cas de Florida, va donar lloc a una disminució en el consum de tabac i, a més, amb els diners recaptats, a la construcció d'un gran centre hospitalari oncològic i un institut de recerca contra el càncer adjunt a la Universitat de Florida del Sud, a Tampa; una institució exemplar bastida amb fum i cendra...

¿Es podrà aconseguir, prenent com a

peticions de compensació havien de ser rebutjades. Si no fos per la inserció de l'advertiment, els familiars de les víctimes -centenars de milers anualment- haguessen entaulat tal quantitat de plets contra les companyies tabaqueres que les haurien arruïnats. Aquesta hipotètica situació potser hauria convertit el tabac en una droga il·lícita. Hi ha també la possibilitat que l'encariment del tabac en produís una disminució del consum, com ha suc-

meta el "màgic" any 2000, l'acció combinada de diverses organitzacions sanitàries per aconseguir un món sense fum de tabac (*smoking free world*)? L'intent és ben meritori i en tot cas, més val perdre una gran batalla que no gosar a emprendre-la.

Alfred Giner-Sorolla
Institut Oncològic de la
Universitat de Florida